

2 0 2 2

SANSKRIT

(Honours)

Paper : SKT-HC-5026

(Sanskrit Grammar)

Full Marks : 80

Time : 3 hours

*The figures in the margin indicate full marks
for the questions*

UNIT—I

(General Introduction to Vyākaraṇa, Śivasūtra,
Paribhāṣā, Sandhi)

(Marks : 20)

1. Answer any *three* of the following questions as
directed :

1×3=3

यथानिर्देशं निम्नलिखितेषु प्रश्नत्रयस्य उत्तरं देयम्—

- (a) The Sūtra which forms प्रत्याहार is _____.

(Fill in the blank)

प्रत्याहार-विधायकं सूत्रमस्ति _____ ।

(रिक्तस्थानं पूरयत)

(b) How many external efforts are there in Sanskrit Grammar?

संस्कृत-व्याकरणे बाह्यप्रयत्नाः कतिविधाः सन्ति?

(c) हकारादिष्वकार _____ संज्ञकः।

(Fill in the blank)

(रिक्तस्थानं पूरणीयम्)

(d) Who authored the 'Prayogaratnamālā-vyākaraṇa'?

'प्रयोगरत्नमाला-व्याकरणं' केन लिखितमस्ति?

(e) Write the Sūtra which forms वृद्धिसंज्ञा.

वृद्धि-संज्ञा-विधायकं सूत्रं लिख्यताम्।

(f) How many letters are there in the प्रत्याहार 'र'? Name them.

'र' प्रत्याहारे कति वर्णाः सन्ति? नामोल्लेखः कार्यः।

2. Write a short note on विभाषा-संज्ञा.

2

विभाषा-संज्ञा-विषये संक्षिप्ता टिप्पणी विधेया।

Or / अथवा

Name the vowel mentioned in the Śivasūtras which is considered to be an इत्.

शिवसूत्रेषु निर्दिष्टः इत्संज्ञकः स्वरवर्णः लेखनीयः।

3. Write short notes on any two of the following : 5

अधस्तनेषु द्वयोः संक्षिप्तटिप्पणी विधेया—

संहिता ; टि ; उपधा ; निपातः।

Or / अथवा

Elucidate the idea contained in the following sentence :

अधोलिखितवाक्यस्य आशयः स्पष्टीक्रियताम्—

“उपदेश आद्योच्चारणम्।”

4. Explain, with examples, any two of the following : 10

अधस्तनेषु सोदाहरणं सूत्रद्वयं व्याख्यायताम्—

इको यणचि ; वृद्धिरेचि ; अकः सवर्णे दीर्घः ; अचो रहाभ्यां द्वे।

Or / अथवा

Assess the 'Sārasvatavyākaraṇa' as a non-Pāṇinian Sanskrit Grammar.

अपाणिनीयव्याकरणरूपेण 'सारस्वतव्याकरणं' सविस्तरमालोच्यताम्।

Or / अथवा

Name the Sandhis and Sandhisūtras of the following examples :

अधोलिखितोदाहरणानां सन्धिनामानि सन्धिसूत्राणां च नामानि लेखनीयानि—

हरेऽव ; उपोषति ; प्रार्च्छति ; गङ्गौषः ; नीलोत्पलम्।

(4)

UNIT—II

(Natvavidhi and Satvavidhi)

(Marks : 10)

5. Write the correct forms of any ten words from the following :

अधस्तनेषु दशपदानां शुद्धं रूपं लेखनीयम्—

प्रौढाणाम्/प्रौढानाम् ; प्रभवाणि/प्रभवानि ; वृत्रहणौ/
वृत्रहनौ ; चतुर्षु/चतुर्सु ; परिभवेन/परिभवेण ; वर्षभोग्येन/
वर्षभोग्येण ; भीषणम्/भीषणम् ; रागेण/रागेन ; प्रयानम्/
प्रयाणम् ; एतादृशेण/एतादृशेन ; पुष्पाति/पुष्पाति ;
प्रणिधानम्/प्रनिधानम् ; भिक्षुकाणाम्/भिक्षुकानाम् ;
शूर्पणखा/शूर्पणखा ; रूप्यकानि/रूप्यकाणि।

6. Write the correct forms of any ten words from the following :

अधोलिखितेषु दशपदानां शुद्धं रूपं लिख्यताम्—

नदीषु/नदीसु ; धनूंषि/धनूंषि ; अन्येसाम्/अन्येषाम् ;
विदुषः/विदुसः ; तुरासाद्/तुराषाद् ; व्यष्टभत्/व्यष्टभत् ;
चिकीर्षः/चिकीर्षः ; पिपटीष्णु/पिपटीस्सु ; गोसु/गोषु ;
वधुषु/वधूसु ; हवींसि/हवींषि ; चक्षुसा/चक्षुषा ; पुंषु/
पुंसु ; पिपासा/पिपाषा ; विदुसा/विदुषा ; आशीषः/
आशीसः ; भूयांसि/भूयांसि ; वेधषम्/वेधसम्।

A23/309

(Continued)

(5)

UNIT—III

(Declension, Conjugation and Roots)

(Marks : 25)

7. Answer any four of the following :

1×4=4

अधस्तनेषु चतुर्णाम् उत्तराणि लिखत—

- (a) Write the case and number of the following words :

अधस्तनस्य पदद्वयस्य विभक्तिं वचनं च लिखत—

महताम् ; वाचि।

- (b) Write the gender and case-ending of the following words :

अधोलिखितयोः पदयोः लिङ्गं विभक्तिं च लिखत—

चतसृभिः ; त्रीन्।

- (c) What form the root दा takes in the third person plural number of लट्लकार?

‘दा’-धातोः लट्लकारस्य प्रथमपुरुषस्य बहुवचने किं रूपं भवति?

- (d) Write the correct form of the root प्रच्छ् in the third person singular number of लृट्लकार.

‘प्रच्छ्’-धातोः लृट्लकारस्य प्रथमपुरुषैकवचने रूपं लिख्यताम्।

A23/309

(Turn Over)

- (e) Write the crude (प्रातिपदिक) forms of the following words :

निम्नलिखितयोः पदयोः प्रातिपदिकं लिखत—
विद्यार्थी ; विश्वकर्मा।

- (f) Write the feminine forms of the following words :

अधस्तनानां पदानां स्त्रीलिङ्ग-रूपाणि लिखत—
सहपाठी ; विद्वान् ; भूयान्।

- (g) Write the genitive declension of the word 'मातृ' in all the three numbers.
'मातृ'-शब्दस्य त्रिषु वचनेषु षष्ठ्यन्तं रूपं लिखत।

8. Answer any three of the following :

2×3=6

अधस्तनेषु त्रयाणाम् उत्तराणि लिखत—

- (a) Fill in the blanks with dative singular :

चतुर्थ्याः एकवचने अधस्तनानां पदानां रूपं लिखित्वा रिक्तस्थानं पूरयत—

मनसु _____।

सरितु _____।

मन्त्रिन् _____।

युष्मद् _____।

- (b) Point out the number of the following words :

अधोलिखितानां पदानां वचनं निर्दिशत—
मती ; प्रभू ; दिशः ; वारिणी।

- (c) Write the gender, case-ending and number of the following pronouns :

निम्नलिखितानां सर्वनामपदानां लिङ्गं, विभक्तिं वचनं च लिखत—

कया ; सर्वाभिः ; अनया ; कस्याम्।

- (d) Fill in the blanks with correct declension (according to number) :

यथोचितं शब्दरूपं विलिख्य रिक्तस्थानं पूरयत
(वचनानुसारम्)—

मम _____।

अस्मिन् _____।

त्वयि _____।

यस्मै _____।

- (e) Decline लता in instrumental (in all numbers) :

'लता'-शब्दस्य तृतीयाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखत।

9. Write the forms of *either* √सेव् in लोट् in all numbers and all persons or the forms of √कृ in लङ् in all numbers and all persons.

5

‘सेव्’-धातोः लोट्लकारे अथवा ‘कृ’-धातोः लङ्लकारे सर्वेषु पुरुषेषु वचनेषु च सर्वेषु रूपाणि लिख्यन्ताम्।

Or / अथवा

Match the following :

अधस्तनानि पदानि यथोचितं योजयत—

वारि	नपुं०
दाताः	नपुं०
पयः	पुं०
महिमा	नपुं०
कर्म	स्त्री०
दधि	पुं०
धेनुः	पुं०
नीतिः	पुं०
शिशुः	स्त्री०
आत्मा	नपुं०

10. Write any *one* of the following :

10

अधस्तनेषु कश्चन एकः समाधेयः —

- (a) Write the feminine declension of the word ‘Bhavat’ in all numbers and all Vibhaktis.

‘भवत्’-शब्दस्य स्त्रीलिङ्गे सर्वेषु वचनेषु सर्वासु च विभक्तिषु रूपाणि लिखत।

- (b) Decline तत् in all विभक्तis, वचनs and लिङ्गs.

‘तत्’-शब्दस्य लिङ्गत्रये, सर्वासु विभक्तिषु सर्वेषु वचनेषु च रूपाणि लेखनीयानि।

- (c) Decline राजन् in all विभक्तis and all वचनs.

‘राजन्’-शब्दस्य सर्वासु विभक्तिषु सर्वेषु वचनेषु च रूपाणि लिख्यन्ताम्।

- (d) Write the forms of √शी in लट् and विधिलिङ् in all numbers and all persons.

शी-धातोः लट्लकारे विधिलिङ्लकारे च सर्वेषु वचनेषु सर्वेषु पुरुषेषु च रूपाणि लिखत।

UNIT—IV

(Vibhaktiyarthaprakaraṇa and Samāsaprakaraṇa)

(Marks : 25)

11. Answer any *three* of the following :

1×3=3

अधस्तनेषु त्रयाणाम् उत्तराणि लिखत—

- (a) समासs are divided in _____ main categories.

(Fill in the blank)

समासाः मुख्यतया _____ भागेषु विभक्ताः सन्ति।

(रिक्तस्थानं पूरयत)

(10)

(b) The words joined together are called _____.

(Fill in the blank)

परस्परं संयुक्तानि पदानि _____ कथ्यन्ते।

(रिक्तस्थानं पूरणीयम्)

(c) The expanded form of Samāsa is called _____.

(Fill in the blank)

समासस्य विस्तृतं रूपं _____ कथ्यते।

(रिक्तस्थानं पूरयत)

(d) प्रातिपदिकार्थं _____।

(Fill in the blank)

(रिक्तस्थानं पूरयत)

(e) Which विभक्ति is connected to सम्बन्धपद?

सम्बन्धपदेन का विभक्तिः संबद्धा अस्ति?

(f) "मोक्षे इच्छास्ति" is an example of _____ आधार.

(Fill in the blank)

"मोक्षे इच्छास्ति" इति वाक्यं _____ आधारस्य एकम् उदाहरणमस्ति।

(रिक्तस्थानं पूरयत)

(Continued)

A23/309

(11)

12. Define कर्ता and state the विभक्ति used in कर्तृकारक. 2

कर्तुः लक्षणं प्रदाय कर्तृकारके प्रयुक्तायाः विभक्तेः उल्लेखः क्रियताम्।

Or / अथवा

Show the difference between सन्धि and समास.

सन्धिसमासयोः भिन्नतां दर्शयत।

13. State the compounded forms of any five of the following : 5

अधस्तनेषु पञ्चानां समस्तपदानि लिखत—

पञ्चानां गवां समाहारः ; कृष्णस्य सखा ; पिता च माता च ;
पाणी च पादौ च ; पूर्वस्यां शालायां भवः ; कृष्णस्य समीपम् ;
विष्णोः पश्चात् ; शक्तिम् अनतिक्रम्य।

14. Expound and name the समास in any five of the following : 5

अधोलिखितेषु पञ्चानां विग्रहवाक्यं समासनाम च लिखत—

यूपदारु ; हरित्रातः ; गोहितम् ; अधिहरि ; ससखि ;
सचक्रम् ; अनुरूपम् ; रथिकाश्वारोहम् ; पीताम्बरः।

15. Explain, with examples, any two of the following Sūtras : 10

अधस्तनेषु सोदाहरणं सूत्रद्वयं व्याख्यायताम्—

आधारोऽधिकरणम् ; कर्तुरीप्सिततमं कर्म ; चार्थे द्वन्द्वः ;
अव्ययीभावे चाकाले ; साधकतमं करणम् ; स्वतन्त्रः कर्ता।

(Turn Over)

A23/309

Or / अथवा

Define समास. What are the conditions to form an अव्ययीभाव समास? Explain with suitable examples.

समासस्य लक्षणं लिख्यताम्। अव्ययीभावसमासः कदा भवति? सोदाहरणं व्याख्यायताम्।

★ ★ ★